

25 anys sense Néstor Almendros

FILA CULTURAL. A Calders, poble amb el qual va estar vinculat familiarment i on s'enterrà, coneguts i amics encara recorden Néstor Almendros i en reivindiquen el llegat artístic, en espera de poder dedicar-li algun dia un espai amb tota la seva obra, estudis i records.

Gairebé 25 anys després de la seva desaparició, Néstor Almendros continua sent considerat un dels millors directors de fotografia de la història del cinema. Fins a la seva mort, el 1992, va treballar amb els cineastes més destacats de la "Nouvelle vague". Sobretot amb Eric Rohmer i François Truffaut. També va rodar amb Martin Scorsese, Roberto Rossellini i Vicente Aranda. L'ofici el va aprendre estant a Cuba, on va emigrar, juntament amb la mare i els germans a finals dels anys 40, després que el seu pare, home d'esquerres i compromès amb la República, s'hi exiliés acabada la guerra.

Mentre va durar el conflicte i durant els anys immediatament posteriors, la família Almendros va passar llargues temporades a Calders, a la casa pairal de l'àvia materna, Elvira Ponsa, que s'havia casat amb Joan Cuyàs, «un barceloní d'origen molt humil i emprenedor, amb dots artístiques», explica Lluís Cerarols, estudiós i amic, sobretot, de Sergi Almendros, germà de Néstor. El senyor Cuyàs va ser qui, l'any 1917, es va proposar abastir d'aigua corrent el poble, a partir d'un sistema de conduccions i bombes que, en part a causa de dels efectes de la primera guerra mundial i la manca d'assistència tècnica estrangera, no van reeixir i es va arruïnar. Tanmateix, l'any 1935 l'ajuntament va reprendre i culminar amb èxit el projecte d'abastir el poble amb l'aigua del riu.

A Cuba, Almendros va participar en la creació de l'ICAIC (Instituto Cubano del Arte y de la Industria Cinematográfica), va exercir la crítica cinematogràfica en la revista "Bohemia", i també va descobrir i practicar el "free cinema", una manera de fer cine massa realista, que li va valdre la desconfiança i la reprovació del règim castrista. Apartat de la redacció de Bohemia, Almendros va abandonar Cuba i va instal·lar-se a París, després d'una estada als Estats Units. A partir d'aleshores, i del retorn de la mare i el germà Sergi a Catalunya, Néstor alternarà les cases de Nova York, París i Barcelona, amb escapades sovintejades a Calders, a finals dels anys vuitanta.

Foto: Arxiu Generalitat de Catalunya

Calders

A Calders, un Néstor Almendros ja consagrat, amb més de quaranta llargmetratges com a director de fotografia, diverses pel·lícules com a director i amb un Òscar a la butxaca, va trobar-hi arrels, repòs i anonimat. I també l'escalf espontani i desinteressat de la gent senzilla, com l'Amadeu de cal Soldevila o els del forn de cal Tià. L'actual forner, Joan Serra, aleshores estudiant de fotografia, explica que s'hi va començar a relacionar arran de l'acte d'homenatge que el poble va dedicar el seu avi, Joan Cuyàs, el 1988: «Vaig fer un reportatge fotogràfic per al "Regió7" i en Néstor em va demanar còpia de les fotos.» A partir d'aquest moment, i coneixedor de l'interès d'aquell jove per la fotografia, Néstor Almendros va convertir-se en una referència per al Joan: «Jo l'admirava, perquè era un home d'una gran cultura, que havia viatjat molt i que de fotografia i pintura en sabia un niu». Recorda que, en algunes ocasions, quan Néstor pujava al poble, sortien a passejar i «ell sempre feia fotos, amb una càmera petita. Jo també en feia, i per casa encara dec conservar alguns negatius d'aquelles sortides», durant les quals Néstor li parlava de les excel·lències de la llum natural i dels pintors flamencs, que tant admirava i tant l'inspiraven: «Per a ell la base de la fotografia estava en la pintura, d'aquí que sempre estigués disposat a

acompanyar-me a museus i regalar-me llibres d'art».

Per als de cal Tià, el Néstor era un visitant habitual. Allà el cineasta hi trobava telèfon i conversa, sobretot amb la Teresa, que encara recorda com de vegades s'hi quedava a dinar. El seu fill Joan sovint li feia de taxista i de guia. Quan Néstor pujava a Calders, el Joan baixava a buscar-lo a l'estació i també el duia a visitar llocs de la comarca. El Joan explica que sobretot s'interessava pel romànic «perquè trobava que era un art auster i amb línies senzilles, com el seu cine». També recorda la vegada que van assistir a una sessió de Cineclub Manresa, per veure-hi la pel·lícula d'Antonioni, "Identificación de una mujer": «La gent, quan el va veure entrar a la sala amb el seu barret de panamà, no s'ho creia». L'actual crític de cinema i aleshores membre de Cineclub, Jordi Bordas, té encara ben present aquell dia: «Era el 5 de maig de 1990, a la Sala Ciutat. Veure'l allà, amb el seu posat elegant i el seu barret inconfusible, va ser una sorpresa majúscula». El Joan constata com, a banda dels més cinèfils, Néstor passava molt desapercbut al nostre país, «potser perquè aquí la direcció de fotografia no es valorava prou i perquè sempre havia treballat a fora». De fet, Vicente Aranda va ser l'únic director espanyol amb qui va rodar una pel·lícula. Va ser amb "Cambio de sexo", el 1976, el mateix any que va guanyar l'Òscar a la millor direcció de fotografia per Days of heaven, de Terrence Malick. Com a curiositats, el Joan recorda que no li agradaven gens els esports i que escrivia - escrivia molt-, sempre a mà, tot i que ja existien els primers ordinadors: «l'anava enganxant fragments de papers escrits com si muntés una pel·lícula».

El llegat

Lluís Cerarols lamenta que no s'hagin pogut salvar més que «quatre engrunes» del llegat de Néstor Almendros per bastir un petit museu amb tots aquells materials - cartes, fotografies, màquines, llibres...-, «que el seu germà Sergi, mort fa pocs anys, va anar regalant a tothom que el venia a veure i s'interessava pel seu germà». El Sergi, amb qui Cerarols va conservar una llarga i intensa amistat, «era un home solitari, un bon jan, que vivia d'un petit subsidi, amb un bon sentit de l'humor, molt senzill i després». Del seu germà, el Sergi va explicar un dia a Cerarols que l'estatueta de l'Òscar Néstor «la va regalar a un camioner alemany» i que «Néstor semblava viure tres vides alhora, de tan intensament com vivia el present». Entre l'escassa documentació conservada, hi ha una còpia d'un esbós, escrit durant un dels seus darrers viatges amb avió, «que havia pensat dirigir sobre els dies de la guerra civil a Calders». De Néstor, a qui Cerarols encara va ser a temps de conèixer i tractar mínimament, recorda "el seu aire afable, gens pretensions i amb una gran elegància».

Tant Serra com Cerarols coincideixen a afirmar que Néstor Almendros, enterrat per voluntat pròpia al petit cementiri de Calders, juntament amb la seva mare i els avantpassats materns, mereix ser recordat com a persona i reivindicat com a cineasta. Un cineasta que, en paraules de Bordas, «va ser un artista sensible i brillant, amb un talent immens, que va ser decisiu perquè grans pel·lícules assolissin un nivell portentós». Tant de bo que, com proposen Serra, Cerarols i tots aquells que van conèixer i estimar la vàlua del director de fotografia de films com "El petit salvatge" o "L'habitació verda" o "Històries de Nova York", es creï en un raconet de la casa de cultura que duu el seu nom a Calders un petit arxiu amb «les quatre engrunes», fotografies, cartes, la bibliografia sobre la seva figura i la seva obra, una còpia de les seves pel·lícules, dels seus documentals... Seria el millor homenatge que se li podria fer, a ell i al cinema, amb motiu del 25è aniversari de la seva mort, esdevinguda a 62 anys, al seu apartament de Nova York, el 4 de març de 1992. Un aniversari que, ai las!, coincidirà amb el centenari de la iniciativa de l'avi Cuyàs de fer arribar l'aigua al poble.

Néstor Almendros, el nebot, els tiets calderins i el Sergi, el seu germà. A primer terme, Maria Cuyàs, mare de Néstor. La fotografia és del dia de l'homenatge a Joan Cuyàs, el 1988 (Foto: Joan Serra)